

K významnému životnímu jubileu Petra Rába

Dne 2. března letošního roku oslavil své sedmdesáté narozeniny prof. Ing. Petr Ráb, DrSc., dr. h. c., významný český vědec. Zabývá se cytogenetikou a cytotaxonomií ryb, zejména sladkovodních holarktických skupin, problematikou polyploidie u kaprotvarých ryb, cytogenetikou hybridních asexuálních a klonálních forem ryb, ochrannou genofondu ryb a diferenciací barvením chromozomů nižších obratlovců včetně postupů molekulární cytogenetiky. Jeho působení však široce přesahuje hranice české kotliny i celé Evropy, jak o tom svědčí rozsáhlé mezinárodní kontakty. Byl prvním, kdo úspěšně zavedl diferenciací barvení rybích chromozomů, a svým pojetím jejich studia a interpretací cytogenetických zákonitostí v cytotaxonomii, evoluční biologii a fylogeografii jednotlivých rybích taxonů se řadí ke světovým osobnostem rybí cytogenetiky. Od r. 2001 je také členem redakční rady *Živy*, v r. 2017 mu byla za jeho dlouhodobý přínos k vydávání časopisu udělena Cena Antonína Friče.

Petr Ráb se narodil v Liberci. Studoval na Vysoké škole zemědělské v Praze (VŠZ, nyní Česká zemědělská univerzita) specializaci rybářství a rybářskou biologii u doc. Ladislava Kálala, kde v r. 1974 obhájil diplomovou práci na téma morfometrie populací síhů (*Coregonus*). Poté nastoupil do vědecké výchovy v tehdejší Ústavu fyziologie a genetiky hospodářských zvířat Československé akademie věd (dnes Ústav živočišné fyziologie a genetiky, ÚŽFG AV ČR). Zde v r. 1981 obhájil disertační práci na téma cytogenetického studia druhů karpovitých ryb. V různých funkcích v tomto ústavu pracoval a pracuje dodnes, nyní jako vedoucí Laboratoře genetiky ryb. V letech 1991–93 byl předsedou vědecké rady pracoviště, poté dvě funkční období (1994–2002) ředitelem ústavu, od r. 2007 dosud je předsedou Rady ÚŽFG AV ČR. V r. 1995 obhájil doktorskou disertaci na téma cytogenetických studií vybraných

skupin holarktických sladkovodních ryb, v r. 2004 se habilitoval v oboru zoologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy s prací o karyotypové evoluci ryb řádu Esociformes (štikotvární). Profesorem oboru rybářství byl jmenován v r. 2009 na základě řízení konaného ve Výzkumném ústavu rybářském a hydrobiologickém Jihočeské univerzity ve Vodňanech.

V jeho laboratoři vyrostla nová generace velmi výrazných vědeckých osobností dále rozvíjející výše uvedené směry: Jörg Bohlen, Vendula Bohlen Šlechtová – systematika, taxonomie a fylogenie nadčeledi Cobitoidea, Karel Janko a Lukáš Choleva – vznik, dynamika, genomika a evoluce asexuálních hybridních klonálních sekavců (*Cobitis*), Petr Kotlík – molekulární fylogeografie ryb, Radka Symonová – komparativní genomová hybridizace u hybridů jeseterů (*Acipenser*); tři z nich byli oceněni Prémii Otto Wichterleho udělovanou Akademií věd nadějným mladým pracovníkům. Společně, jako šestnáctičlenný autorský kolektiv, jsme v r. 2012 dostali Cenu AV ČR za dosažené vynikající výsledky velkého vědeckého významu – za soubor prací Klonální obratlovci: objev, mechanismy, biodiverzita a rekonstrukce na modelu sekavcovitých ryb. V letech 1996 a 2013 převzal prof. Ráb také Purkyňovu cenu za nejlepší článek daného ročníku *Živy*.

S Petrem Rábem mne začátkem 80. let seznámil L. Kálal, náš společný učitel rybářství na VŠZ, a k prof. Rábovi jsem pak dojížděl pracovat na své diplomové práci. V té době již spolupracoval s kolegy z výše zmiňovaného vodňanského Výzkumného ústavu rybářského a hydrobiologického (VÚRH, spadajícího nyní pod Fakultu rybářství a ochrany vod JU), zejména s pozdějším prof. Otomarem Linhartem v oblasti chromozomových manipulací ryb. V laboratoři P. Rába v liběchovském ústavu, jež byla v šedém období normalizace vzácnou oázou svobodného akademického prostře-

dí, jsme se také poprvé potkali jako budoucí kolegové. Petr Ráb se výrazně podílel na formování naší vědecké úrovně, později i dalších studentů podobného rybního vyznání, doktorandů a pracovníků VÚRH: Pavla Kozáka, Martina Kocoura, Miloše Havelky, Bořka Drozda, Ievgena Lebedy a jiných. Od začátku nám byl eminentním mentorem, chápaným kolegou a velmi kritickým čtenářem mnoha našich rukopisů, zároveň vtipným soupeřem na zahraničních konferencích. V nespočetné řadě spontánních diskuzí, ať již v laboratoři, na lodi v dunajské deltě, nebo nad sklenkou vína u někoho z nás doma, se často projevil jako účinný katalyzátor, ne-li přímo jako iniciátor dalšího směřování rybářského výzkumu, společných projektů a grantů. V r. 1992 takto např. vznikla myšlenka mezinárodních workshopů o biologii a chovu lina obecného (*Tinca tinca*), které byly periodicky pořádány dalších 20 let; poprvé jsme se zapojili do evropského projektu o reprodukci a genetice sumce velkého (*Silurus glanis*; 1994–97), vznikla tak i myšlenka grantu na genetiku kapra a jeho plemene (1998–2000), série grantů o hybridní diverzitě jeseterovitých ryb a jejich schopnostech přirozené polyploidizace a genomové duplikace (2008–20) a další.

1 Petr Ráb (vpravo) za studentských let při výlovu školních jevanských rybníků Vysoké školy zemědělské v Praze. Druhý zleva jeho školitel doc. Ladislav Kálal, jenž vyučoval zoologii a rybářství.
2 a 3 Z praxe na Státním rybářství. Foto z archivu P. Rába (obr. 1–3)

Petr Ráb byl prvním profesorem, který byl ve VÚRH jmenován, a od té doby se účastnil všech hodnotících komisí pro habilitační a profesorská řízení na fakultě, většinou těmto komisím předsedal. Na Jihočeské univerzitě působí i jako člen vědecké rady, Vědecké rady Fakulty rybářství a ochrany vod a člen několika oborových rad doktorského studia. Není divu, že za své zásluhy o rozvoj rybářských věd při spolupráci s naším ústavem a pozdější fakultou obdržel v r. 2017 z rukou tehdejšího rektora Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích doc. Tomáše Machuly čestný titul *doctor honoris causa*.

Vedle vědecké činnosti se rozsáhle věnoval službě vědecké komunitě u nás i v zahraničí. Působil v Grantové agentuře ČR postupně v letech 1994–2013 jako člen několika oborových rad, člen a předseda panelu 506 (Botanika a zoologie) a předseda oborové komise pro zemědělské a biologické vědy. Je členem dvou univerzitních a tří fakultních vědeckých rad. Byl také členem meziresortní komise pro přípravu Metodiky hodnocení výzkumu a vývoje (VaV), Komise pro hodnocení VaV Rady pro výzkum, vývoj a inovace a meziresortní hodnotící komise pro výzkumové záměry pro skupinu oborů biovědy a chemie Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V Akademii věd pracoval či pracuje v atestačních komisích a dozorcích radách několika ústavů, v hodnotících komisích, koordinačních a řídicích skupinách. V r. 2005 byl Sněmem AV ČR zvolen do Akademické rady a stal se odpovědným za koncepční otázky podpory výzkumu a vývoje a za agendu institucionální podpory, hodnocení výzkumných záměrů a výsledků pracovišť Akademie věd. V r. 2009 byl zvolen na druhé funkční období a stal se členem předsednictva AR. V letech 1997 až 2004 byl členem výboru Evropské ichtyologické společnosti, v r. 2001 organizoval X. evropský ichtyologický kongres v Praze. V letech 2006–13 zastupoval Českou republiku v European RTD evaluation network. Je členem redakčních rad a činný jako odborný editor významných genetických časopisů *Genetica*, *Cytogenetic and Genome Research* a *Comparative Cytogenetics*, kde spravuje agendu rukopisů zabývajících se cytogenetikou a cytogenomikou ryb. Jako zvaný vědecký pracovník působil v Laboratoři obecné a aplikované ichtyologie v Národním muzeu přírodních věd v Paříži, na oddělení biologických věd univerzity ve Wisconsinu v americkém Millwau-

kee, na Fakultě základních věd v rybářství Univerzity warmiňsko-mazurské v Olsztyně, na katedře zoologie a antropologie univerzity v Lisabonu a v Ústavu evoluční biologie univerzity v Bonnu.

Manželka Petra Rába Marie byla do svého odchodu do penze také jeho nejbližší spolupracovnicí, mají dvě dcery, které je již obdařily řadou vnoučat. Svůj zájem a volný čas věnuje Petr i práci s dětmi, desítky let působí každé léto na táboře České zemědělské univerzity ve Sluneční zátocě, a když s ním děti vyrážejí na procházku, nestačí se divit, jaké množství rostlin a živočichů jim v přírodě kolem tábora ukáže a co vše o nich ví. Je současně studnicí nápadů pro nové táborové hry. Má rád přírodu ve všech jejích podobách, je nadšeným kaktusářem, akvaristou, amatérským mykologem a zahrádkářem, má obdivuhodný smysl pro humor a přehled vědomostí hodný polyhistora a soukromě sbírá

4 Křest knihy *Genetika a šlechtění ryb ve Výzkumném ústavu rybářském a hydrobiologickém Jihočeské univerzity ve Vodňanech* (2013). Zleva Pavlína Nováková, Petr Ráb a autor článku. Foto Z. Dvořáková

5 Laureáti – profesori Katsutoshi Arai a Petr Ráb – při udělení čestného doktorátu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (2017). Foto P. Zikmund

6 Jako admirál letního tábora ve Sluneční zátocě, Vráž u Písku (2017)

7 Chvilka oddechu v přírodě (2017). Foto P. Nováková (obr. 6 a 7)

české překlady jedné z nejdůležitějších knih lidstva – Tao te ťing. V r. 2015 získal svůj první rybářský lístek, rozhodl se konečně ty ryby naučit chytat. Je zjevné, že jeho práce je současně koníčkem.

Přes všechnu zaneprázdněnost zůstal Petr Ráb především člověkem se vzácnou schopností spoluutvářet charaktery lidí kolem sebe. O tom svědčí již několik generací jeho studentů, doktorandů a mladších kolegů. Dovolte mi jménem všech popřát jubilantovi hodně zdraví, fyzických i tvůrčích sil po dlouhá léta a jako rybář rybáři také „Petrův Zdar!“

Článek vychází z textu autorova laudatia k udělení čestného doktorátu Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích.

Srdečně s přáním a poděkováním za spoluutváření Živy redakční rada a redakce

